Droppa György

A Szöul – Kinshasa – Göd háromszög

Óriási összegből – 680 milliárd forintból – óriási akkumulátorgyárat épít az SK Innovation nevű dél-koreai cég Iváncsán – jelentette be nemrég Szijjártó Péter külgazdasági és külügyminiszter. Ez már a sokadik dél-koreai cég sokadik akkumulátorgyára. Kevéssel ezt megelőzően Szijjártó Jászberényben is avatott hasonló üzemet, az a Sangsin Hungary Kft. beruházása volt, 3,15 milliárd forint kormánytámogatással, 10,5 milliárdból épült. A miniszter örömmel közölte: Magyarország a világ egyik legnagyobb akkumulátorgyártója lett. Mondhatni, akkumulátorgyártó nagyhatalom. Megjegyezzük: jó, ha tudják ezt a nagyhatalmak is, hiszen akkumulátorok nélkül nem mozdulnak sem autóik, sem tankjaik, sem repülőgépeik, sem anyahajóik, sem tengeralattjáróik, sem mobiltelefonjaik, sem, sem... Egyébként Szíjjártó 2014-ben már avatott Jászberényben: a magyar tulajdonú Jász-Plasztik Kft. akkumulátorgyártó üzemét, amelyben – sajnálatos módon – a közelmúltban tűz ütött ki, s ki tudja, milyen mértékű környezeti károkat okozva jórészt a lángok martaléka lett. Nagy kár, de – hála Dél-Koreának – van másik. Sok másik: akkumulátor-alapanyaggyárat épített Tatabányán a Soulbrain, ugyanitt a Lotte-csoport is, a térségben lépett porondra a Doosan… Gödöllőn a Shenzhen Kedali Industry gyárt majd akkualkatrészeket – igaz, utóbbi kínai cég. És itt van Göd, illetve az ott terjeszkedő Samsung, amelynek – a BBC és az AP közléseiből tudhatóan – töredelmes bocsánatkérései a halált, leukémiát és agytumort okozó termelési ártalmai miatt 2018 novemberében bejárták a világsajtót. A magyart nem. Pedig volna ok a félelemre a súlyosan környezetszennyező anyagok, veszélyes technológiák és némi nemzetközi bűnrészesség importja okán. Ez persze magyarázatra szorul. A gödi Samsung SDI Magyarország Zrt. 2019. évi környezeti jelentése tájékoztat arról, hogy a lítiumion-akkumulátor gyártása jelentős mennyiségű kobaltot igényel, és a kobalt nagy része a Kongói Demokratikus Köztársaság bányáiból érkezik. A cég közli, hogy a „vállalat évente tesz jelentést arról, hogyan kezeli a kobaltbányászathoz kötődő kihívásokat, és folyamatosan értékeli a kapcsolódó kockázatokat. Ennek érdekében a beszállítóktól évente kér beszámolót a bányászat környezeti és társadalmi körülményeiről, valamint független auditok segítségével ellenőrzi ezeket. A kobalt beszállítói és értéklánc tagjaival együttműködik abból a célból, hogy a kobaltbányászat során minimalizálják a kockázatokat. A Samsung SDI más, szintén kobaltot használó vállalatok-

kal együtt közös projektet indított, amelynek keretében 2019 elején egy bányában pilotjelleggel elinduló projekt során felmérte, hogy hogyan lehet javítani a bányászat körülményeit mind környezeti, mind társadalmi szempontból. További cél, hogy a kobaltbányák környezetében élők életkörülményeit, oktatáshoz jutását javítsák." Szép. Idézek a méltán világhírű Tim Marshall *A földrajz fogságában* című, 2019-ben magyar nyelven is megjelent könyvéből. Arra kérem a kedves olvasót, hogy a citátum után újra olvassa el és értelmezze a Samsung SDI által a kobaltbányászatról írt sorokat. Majd gondolkodjon el azon, mibe keveredtünk. Mibe keveredett Magyarország és Göd – amely büszkén hívja magát kertvárosnak. „Az európaiak területfelosztó-határkijelölő hazugságainak legnagyobb kudarca a kontinens szívében fekszik: a gigantikus fekete lyuk, amit Kongói Demokratikus Köztársaság (KDK) néven ismerünk. Ez a vidék Joseph Conrad *A sötétség mélyén* című regényének színtere; máig a háború sötétsége borul rá. Tökéletesen szemlélteti a folyamatot: mesterséges határok meghúzása nyomán hogyan születik meg egy gyenge és megosztott, belső konfliktusokkal gyötört állam, amelynek ásványkincseit külső hatalmak hordják el. (…) A KDK nem fejlődik (…), háborús zóna, amelyről a legkevesebb értesülés jut el a külvilágba, annak ellenére, hogy az 1990-es évek óta folyó háborúkban már hatmillióan vesztették életüket. A KDK sem nem demokratikus, sem nem köztársaság. Afrika második legnagyobb országa; lakosainak száma 75 millió… Területe nagyobb, mint Németországé, Franciaországé és Spanyolországé együttvéve." Összefoglalva a továbbiakat: a lakosság több mint kétszáz etnikai csoportra oszlik, több mint száz nyelvet beszélnek, köztük a valamelyest általánosan használt franciát – ez még a belga gyarmati időkben (1908–1960) terjedt el, illetve még korábban, amikor a belga uralkodó, II. Lipót király magánbirtokának tekintette a területet, és kedve szerint rabolta el az itteni természeti kincseket. A belgák 1960-ban történt távozása után szinte azonnal megkezdődtek a polgárháborúk, s idővel még véresebbé tette őket a hidegháborúban vállalt statisztaszerep. A fővárosban, Kinshasában székelő kormányzat a felkelők mellett foglalt állást az angolai polgárháborúban, így felfigyelt rá az Egyesült Államok, amely a szovjetbarát angolai kormánnyal szemben ugyancsak a felkelőmozgalmakat támogatta. Mindkét fél több százmillió dollár értékű fegyverszállítmányokat irányított a régióba. A hidegháború végeztével egyik nagyhatalomnak sem maradtak érdekei az ekkor már Zairénak nevezett országban. A KDK-t természeti kincseinek bősége tartotta életben úgy-ahogy: elsősorban Katanga tartományban jelentős mennyiségben található kobalt, réz, gyémánt, arany, ezüst, cink, szén, mangán és más ásványkincsek. Manapság Kína vásá-

rolja fel a KDK kivitelének több mint 50 százalékát. A lakosság mélyszegénységben él. Az ENSZ az évente számított humán fejlettségi index (Human Development Index, HDI) alapján 2017-ben a 176. helyre sorolta a KDK-t a listába vett 188 ország közül. A KDK kilenc országgal határos, és mindegyikük szerepet játszott a KDK gyötrődésében (ez az egyik oka annak, hogy a kongói háborúkat olykor „Afrika világháborújának" is nevezik). A hosszú harcokban elesetteken túl hatmillióan haltak meg betegségek és alultápláltság következtében. Az ENSZ hozzávetőleges adatai szerint az áldozatok legalább 50 százaléka öt év alatti gyermek. Az utóbbi években a harcok alábbhagytak, de maradt háborús tűzfészek – máig itt állomásozik az ENSZ legnagyobb békefenntartó missziója.

Kongói meddőhányó Fotó: AFP / JUNIOR KANNAH

Térjünk vissza Gödre és a Samsunghoz – pontosabban az akkumulátorgyártáshoz – kötődő nagyravágyó tervekre. Fentebb láttuk, az akkumulátor stratégiai termék (nélküle nem indul autó, bombázó, hadihajó stb.), ebből következik, hogy minden országnak, ahol a gazdaság- és a biztonságpolitika ezt megkívánja, saját akkumulátorgyártó-kapacitása van, s ha ez kevésnek bizonyul, akkor maguk fognak gondoskodni a bővítésről. Az akkumulátorgyártás nem függhet egy másik ország kereskedelmi, gyártási stratégiájától. Így, föltehetően, korlátozott mozgástérben fogja kiharcolni az akkumulátortermelés dominanciáját a büszke koreai és a magyar – de azért én ebben is kifizetőbbnek találom az óvatosságot. Miközben a gödi Samsung SDI építése gőzerővel zajlik, félve hívom fel a tulajdonosi kör figyelmét, hogy a dicsőség és a hatalom nem örök. És ha már eljutottunk a Kongó partjára, megjegyezném: manapság a belga Gent

és Leuven tereiről eltávolították II. Lipót szobrait. II. Lipót hírhedt harácsoló, képmutató uralkodó volt, saját elnökletével létrehozta a Nemzetközi Afrika-szövetséget – amely persze nem volt nemzetközi –, és meghatározta a társaság célját: az „emberbaráti és tudományos tevékenységet". (Mihályi Balázs: Milliók élete árán harácsolt vagyon. A belga király kongói rémuralma. Történelemportál, 2014/2. szám.) 1885-ben a belga parlamentben elfogadták, hogy II. Lipót a „Kongói Szabadállam" királya, sőt három évvel később „a feketék különleges védelméről" is törvényt fogadtak el, és a belga kormány még a rabszolga-kereskedelem ellen is küzdelmet indított. Az írott szöveg és az alkalmazott gyakorlat persze elvált egymástól. Csak egy számított: a pénz, az amúgy is dúsgazdag király vagyonának növelése, bármi áron. Akkor nem a kobalt volt a sláger, hanem a beinduló gépkocsigyártásnál nélkülözhetetlen gumi. A gyarmat Lipót magántulajdonává vált, csakúgy, mint minden termény. Az ott dolgozóknak még az élelemért is fizetniük kellett, gumival és elefántcsonttal. A kvótát nem teljesítőket kézlevágással és/vagy halállal büntették. Az áldozatok számát – három és tizenötmillió közöttire becsülik. Nyugalom – ilyen a XXI. században nem történhet. Nyilván azok az önkormányzati képviselők, akik az előző ciklusban az akarnok kormány elvárásait feltételek nélkül kiszolgálták, csak abban reménykedtek, hogy nekik és környezetüknek kicsit jobb lesz. Ők valószínűleg nem ismerték a történelmi példákat. Gyárlátogatásra, ismeretszerzésre Szöulba, és nem az érchasadék völgyeinek bányáiba utaztak. A lakosság persze felismerte a helyzet lényegét, és leváltotta az őt hintába ültető csapatot. Jegyezzük meg: Gödön mindenkinek könnyű volt nyerni, ha nem volt fideszes. A lakosság előtt ismeretlen emberek is könnyen befutottak. Ez abból is adódhatott, hogy Göd tulajdonképpen alvó kertváros. Kiterjedése és lélekszáma megfelel a város kritériumának, de nincs gimnáziuma, színháza, üzleti és kulturális épületegyüttese. Gödön sokkal nehezebben alakul ki egy kör, amelynek tagjai az érettségi alatt még együtt voltak, identitásukat, lokálpatriotizmusukat és tudásukat Gödön szerezték. Az ott lakók többnyire a fővárosban elégítik ki egzisztenciális, társasági és kulturális igényüket. Ez azt is jelenti, hogy a gödiek értelmiségi kötődése is a főváros felé orientálódik. Az önkormányzati választások jó lehetőséget adtak volna a sokszínű városvezetői csapat egymásra találására, de sajnos ez nem következett be. Helyette ma is olcsó, céltalan torzsalkodás folyik. Ebben a sodródásban – és a Göd–Dél-Korea–Kongó összefüggésrendszerben – feltennék egy szerintem alapvetően fontos, bár szokatlan kérdést: gondolkodtak-e már azon az illetékesek, hogy mit tesznek majd akkor, ha leáll a gyár, és a Samsung SDI nem lesz más, mint egy rút rozsda-övezet?

És nem kell félni majd tűztől, robbanástól, veszélyes hulladékoktól, zajtól és a mérgező anyagokat tartalmazó füsttől sem. De miért is állna le a gyár? Van értelme ilyen felvetésnek? Felteszem a következő kérdést: tudja valaki garantálni, hogy a KDK az eljövendő harminc évben olyan marad, mint amilyen most? Legalább olyan? Már látom magam előtt a szomszéd város neves lakóját, Szijjártó Péter külügyminisztert, a csodafutót, amint felteszi a kezét, és nagy nyugalommal bemondja, hogy ő képes megoldani a problémát. Aztán hozzáteszi: már csak azért is meg tudja oldani, mert ilyen probléma nincs. Elmondja, hogy a háború eszkalációjával már nem kell számolni, mert ott vannak az ENSZ kéksisakosai, és már nem történhet meg az, ami II. Lipót idejében, hogy a munkafelügyelők harmadát fél éven belül az őslakosok megölik. A kínai üzletemberek akár saját kárukra is teret engednek a dél-koreaiaknak…, és különben is, rizikó nélkül nincs üzlet, de garantált haszon sincs. Szijjártó talán még egy kérdést feltenne: nem kellene legalább a gödieknek szót érteni egymással? Ezt én is megkérdezném. No meg azt: ismereteink alap-án nem kellene elgondolkodnunk erkölcsi szempontokon is?

A Samsung gödi üzeme Fotó: Népszava / Béres Márton

Durván egy éve, hogy a munkásként alkalmazott kobaltbányász kongói gyerekek halála miatt beperelték az Apple-t, a Google-t és a Teslát (Mérce, 2019. december 16.). Precedens értékű, a globális munkamegosztás igazságtalanságainak felszámolása szempontjából fontos ügyről van szó: döntő lépésre szánta el magát az a 14 kongói szülő, akik az USA-ban pert indítottak a legnagyobb techcégek ellen gyerekeik halála vagy maradandó sérülése miatt. Hivatkozik a Mérce a The Guardian-re.

Az pedig az alapvető tudnivalókra: a világ egyik legszegényebb és leginstabilabb országának, a Kongói Demokratikus Köztársaságnak a világ legnagyobb kobaltkészletei vannak, itt bányásszák a világ szükségletének 60 százalékát. A kobalt az elmúlt években egyre inkább felértékelődött, mivel elengedhetetlen alkotóeleme – például – az alperesek által gyártott készülékek lítiumos akkumulátorainak. A kobalt iránti globális kereslet az elmúlt öt évben megháromszorozódott és – egyes becslések szerint – 2020 végére újfent megduplázódott. Miközben tehát az érc formájában kibányászott fém világpiaci értéke folyamatosan emelkedik, kitermelését elképesztően alulfizetett, brutálisan kizsákmányolt munkások, nemritkán kiskorúak végzik. A Washington D.C.-ben leadott bírósági kereset beszámol arról, hogy a gyerekmunkások veszélyes földalatti vájatokban, sötétben, kezdetleges eszközökkel termelik ki az ércet, a robotért pedig gyakran két dollárnál (hatszáz forint) kevesebb napi bért kapnak. Az egyik felperes a keresetben arról beszél, hogy unokaöccse még kisgyerekként kényszerült arra, hogy beálljon dolgozni az egyik kobaltbányába, de a bányaalagút ráomlott, családja azóta sem találta meg holttestét. Egy másik felperes kilencéves korában kezdett el a bányában dolgozni, tavaly egy vájatba esett, munkatársai kimentették, de a földre fektetve magára hagyták, addig maradt ott, míg szülei hírét nem vették a balesetnek és érte nem mentek. A fiú kobalthordárként dolgozott napi 0,75 dollárért. A baleset után mellkastól lefelé lebénult. A keresetben több eset leírása található eltört gerincről, összezúzott végtagokról – és elmaradó kártérítésekről. A Kongói Demokratikus Köztársaságban – az UNICEF szerint – körülbelül negyvenezer gyermek dolgozhat a kobalt-bányákban: alagutakban, rendkívül veszélyes körülmények között, napi 12 órában, mindössze 1-2 dollárért. Arról is lehetett olvasni internetes hírportálokon, hogy az Amnesty International (AI) nemzetközi jogvédő szervezet több lítiumion-akkumulátort használó céget is felszólított arra, hogy ellenőrizzék kobaltbeszállítóikat Az AI jelentése szerint a gyerekek által bányászott kobaltot a kínai Huayou Cobalt cég adja el nagy mennyiségben az akkumulátorokat készítő kínai és koreai gyártóknak. Ők lesznek végül az elektronikai cégek beszállítói. A felszólított cégek közül egy beismerte a kapcsolatot, négy azt sem tudta, honnan származik a készülékeikben felhasznált kobalt. Öten tagadták, hogy közük lenne a Huayou Cobalthoz, hatan pedig vizsgálják az ügyet. Az AI szerint azonban egyikük sem tudja papírokkal egyértelműen igazolni, honnan származik a termékeikhez szükséges kobalt. A „kék arany", vagyis a kobalt a XX. század iparának egyik alapvető elemévé vált, mikor felfedezték, hogy más fémekkel kombinálva különösen erős, stabil és rozsdamentes ötvözet

készíthető belőle. Használták és azóta is használják gázturbinás repülők hajtóműveinek részeként, rakétákban, nukleáris erőművekben, fém-vágó eszközökben, de még csípőízületi protézisek előállításában is. A XXI. században aztán, mikor a mobiltelefonok minden elképzelést felülmúlóan elterjedtek, és elérkezett az elektromos járművek hajnala, s a minél gyorsabban tölthető akkumulátorok innovációja prioritást nyert – a kobalt az egyik legfontosabb alapanyag státuszába emelkedett. A kobalt piaci ára tonnánként mára meghaladja a százezer dollárt. A KDK-ban édeskeveset látnak a profitból. A nyersanyagért nem fizetnek sokat, a feldolgozást pedig külföldi cégek végzik, amihez többek között a kínai Huayou Cobalt szállítja az anyagot. Végül a feldolgozott fém 42 százaléka lítium-ionos akkumulátorrá alakul át.

A történet a kizsákmányolt helyi munkásoktól a profitot lefölöző „middle man"-eken át a mit sem sejtő, vagy csak nemtörődöm vásárlókig foglalja egy ívbe korunkat. A Sky News 2017-ben készített riportot a KDK egyik kobaltbányájában: a sárban taposó gyerekek állandó fáradságról és fejfájásról panaszkodnak, az embertelen körülmények még a felnőtteket is megviselik; a több tíz vagy száz méter mély bányában rossz a levegő, a vizet megmérgezik a fémek, a földcsuszamlások halálos baleseteket okoznak. (Aki teheti, nézze meg. Hat perc. YouTube, Sky News Special Report: Inside the Congo cobalt mines that exploit children) Mielőtt valaki azzal vádolna meg, hogy mindenben csak a rosszat látom, ellene vagyok a progressziónak, és csak a rossz tanulókon köszörülöm a nyelvemet, álljon itt néhány jó tanuló is. Minél több hír lát napvilágot a gyermekmunká(sok)ról, sok cégnek annál vállalhatatlanabb lesz az innen származó kobalt használata. Elon Musk már régen megígérte, hogy csökkentik, sőt a tervek szerint teljesen meg is szüntetik a fém használatát a Tesla NCA (nikkel, kobalt, alumínium) formulájú akkumulátoraiban, és megint nem csak a levegőbe beszélt: 2012 óta a 60 százalékos arányt 3 százalékra csökkentették, de a cél a zéró kobalt elérése. A BMW nemrég a London Metal Exchange-en jelentette be, hogy 2022-ig teljesen betiltja a nem etikus munkakörülményeket biztosító helyekről érkező nyersanyagot, és inkább az ausztrál Murrin Murrin bányából hozatják a fémet. A Ford Motor, a Volkswagen, az LG Chem, a Huayou Cobalt és a hozzájuk csatlakozó Volvo is ezt az utat választotta. Az ő összefogásukból született meg a Felelős Beszerzés Blokklánc Hálózata (Responsible Sourcing Blockchain Network – RSBN). A Samsung SDI tájékoztató füzetében effélékről nem esik szó, az viszont megtudható belőle, hogy gyárában 3594 fő dolgozik, ebből 94 gödi.

Megjelent: Népszava 2021. február 13.